

Un inventari de l'arxiu del gremi dels blanquers de Reus del 1870

Josep M. T. Grau i Pujol, arxiver

En els darrers anys, l'atenció dels arxivers catalans per la pràctica arxivística històrica ha augmentat considerablement, tant en fons públics –reials **(1)**, municipals i notariais– com eclesiàstics i patrimonials.

Les comarques del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre no han estat una excepció. En la primera tipologia destaquem la transcripció de l'inventari de l'arxiu municipal de Tarragona del 1683 realitzat el 1993 per un equip encapçalat per Josefina Cubells Llorens **(2)** i el de Tortosa del 1574 publicat per Jesús Massip **(3)** i també treballat per Albert Curto **(4)**. Respecte als instruments de descripció notariais, Roser Puig Tàrrrech ha tret a la llum l'inventari de la notaria de Falset del 1682 i els dels districtes de Falset i Gandesa del 1902. Els darrers adquireixen una especial importància a causa de la seva inútil destrucció el 1936 **(5)**. Finalment, en l'àmbit d'Església Salvador Ramon i Francesc X. Ricomà han aportat l'inventari de l'Arxiu Arxiepiscopal de Tarragona del 1679 **(6)**. Finalment, la recent ordenació dels fons gremials de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp ens ha permès de localitzar un inventari del gremi de blanquers de Reus corresponent a l'any 1870 **(7)**, que comentem.

La ciutat de Reus, a finals del segle XVIII comptava amb quinze mil habitants i era la segona població de Catalunya. La seva economia, basada principalment en el comerç i la indústria, superava amb escreix a la de Tarragona, capital administrativa **(8)**. Per a fer-nos una idea del pes numèric del gremi dels blanquers, sabem que el 1797 tenia 99 mestres. Per sobre hi havia el dels espadenyers (114), galoners (130), sabaters (141) boters (331) i velers (356) **(9)**. A partir de les Corts de Cadis, els privilegis i prerrogatives dels gremis anaren desapareixent i el seu pes social minvà; a finals del segle XIX el dels blanquers esdevingué una societat de socors mutus per cobrir les malalties i les baixes laborals; amb tot, conservaven el seu patrimoni secular.

El 1854 tenia la casa gran al raval de Robuster, quatre cases petites, una adoberia i 16 censals. L'arxiu s'ubicava en dos espais de la casa gran: a la sala principal hi havia "un caixó de papés vells de passamens de comptes" i a l'habitació de secretaria "un armari ab dotse calaixos que contenen 22 llibres y varios actas propiatats de dit gremi". També s'hi afegeix "un caixó ab dos estampas, una de sa megestat la reyna doña Isabel y altra de sa magestat la reyna mara".

Gràcies a la monografia de Lluïsa Vilaseca Borràs, coneixem la trajectòria històrica del gremi dels blanquers. Els seus patrons eren sant Llop i sant Antoni de Pàdua, les imatges dels quals estaven pintades a les portes de l'armari de l'arxiu, avui conservat al Museu Municipal de Reus **(10)**. Una altra agrupació professional de la qual l'arxiu comarcal custodia el fons és la del col·legi dels argenters, fundat el 1774, hereu de la confraria de Sant Eloi **(11)**. En aquell any, en junta de govern s'acordà encomanar la construcció d'un armari "per posar los llibres y papers del real col·legi", construcció que portà a

terme el març de 1775 el fuster reusenc Joan Foguet pel preu de 5,5 lliures **(12)**.

Tornant al gremi dels blanquers, hem cercat en la documentació l'existència d'inventaris més antics, però només detallen els objectes mobiliaris de valor. Així, en un llibre del segle XVIII trobem aquesta minsa referència: "En la casa de dita confraria: "...Item un ermari ab dotse calaixos, dins dels quals hi ha diferents actes de la renda, llibres y papers de dita confraria..." (2 de setembre de 1768) **(13)**.

No serà fins a la segona meitat del segle XIX quan ens apareix un inventari detallat de l'arxiu. La primera característica en l'ordenació i classificació del fons és la separació entre llibre i lligall, és a dir entre volum enquadernat i documentació sense relligar; és el mateix sistema que el 1857 adoptà l'arxiver de la congregació de la Puríssima Sang de Reus **(14)**. El control de cada unitat documental es realitza a través d'un codi numèric en el cas dels llibres i alfanumèric en els lligalls. En total es descriuen 24 volums i 16 lligalls, dividits entre diferents plecs, els quals tenen una xifra aràbiga. La llengua emprada és el castellà, la descripció en els llibres se simplifica en tipus i dates extremes, sense baixar massa en detalls: més aviat s'optà per una informació telegràfica, a mode de llistat amb l'ús de les cometes per estalviar-se tinta i feina. S'obvia el format dels llibres, el suport dels documents (no es detalla si és pergamí o paper).

Sobre la cronologia, hi ha tres sèries que s'ínicien a partir de mitjan segle XVI: els acords de junta (1551), els exàmens (1561) i els comptes (1570). Al segle XVII apareixen les actes de fundació, els censals (creació i cobrament), els inventaris del patrimoni i els rebuts o albarans justificatius d'ingressos i sortides. A la centúria següent augmenta les relacions amb l'església, construcció d'altar, participació en funcions religioses (misses i processons). Al darrer segle (XIX) l'administració és més complexa, amb nous càrrecs i noves tipologies documentals en comptabilitat. Es constata l'intervencionisme de l'Estat en l'obligatorietat de les ordinacions i el seguiment de les lleis. Una tipologia absent és la correspondència i els plets judicials, i tampoc no es descriuen actes privats de membres del gremi ni contractes amb els metges. Per obtenir informació complementària sobre el gremi i els seus membres, podem consultar altres fons com el municipal, el notarial i el parroquial.

Factors que han facilitat la salvaguarda del fons al llarg dels segles són la continuïtat de l'activitat i l'organització de la institució gremial, encara que sigui amb altres noms, la possessió d'un edifici propi amb espai suficient i mobiliari adient per a protegir-lo i finalment l'actuació decidida del reusenc Salvador Vilaseca en preservar-lo per a les generacions futures.

Tipologia de la documentació esmentada en l'inventari de 1870

- Actes de juntes generals del gremi, llibre d', 1551
- Acta de conciliació, 1859
- Acta de dimissió, 1859
- Acta de fundació, 1621
- Actes de relíquies (autenticació o donació) 1732
- Altes i baixes d'agremiats, llibre d'
- Arrendament, escriptura d'1854
- Aspirants (aprenents), llibre d', 1852
- Balanços, llibre de
- Censals, escriptura de

- Censals i rendes, llibre de, 1689
- Censals, llibreta de, 1600
- Compravenda, escriptura de
- Comptes, llibre de, 1570
- Comptes anuals, llibre de, 1801
- Comptes anuals, còpia de
- Comptes de l'altar de Sant Antoni de Pàdua, llibre de
- Desposori, còpia de, 1799
- Dipositari, llibre del, 1843
- Funcions religioses, expedients de, 1743
- Ingressos i despeses, impresos d'
- Inventaris, llibre d', 1633
- Major de renda, llibre de
- Ofici, impresos d'
- Ordinacions, originals, còpies
- Ordinacions, concessió d'
- Ordinacions, expedient d'
- Ordres reials, 1799
- Ordres governatives, 1801
- Passanties, llibre de (o exàmens), 1561
- Poders, escriptura de
- Rebutos (o àpoques), 1618
- Reunions, paperetes d'avisos de (convocatòries)
- Secretari comptador, llibre del, 1852

Observació: La data que adjuntem correspon a la referència més antiga del document

Un aspecte en el qual no hem volgut entrar és en la intervenció arxivística del fons i el quadre de classificació. La bibliografia sobre el darrer aspecte és abundant: per a Catalunya disposem del treball de Dolors Montagut Balcells **(15)** i per a Espanya, entre d'altres, dels de Vicente Montojo **(16)**, d' Antonio López i Joaquín Rodríguez **(17)**. Tampoc no incidim en els treballs historiogràfics sobre els gremis i confraries a la diòcesi tarragonina: ambdós elements ens farien allargar l'article i ens allunyarien de l'objectiu estricte que ens hem proposat, el de presentar un instrument de descripció decimonònic que faciliti el coneixement de la praxi arxivística i possibiliti establir comparacions amb altres inventaris.

És just d'agrair les atencions i facilitats per a realitzar aquest estudi que en tot moment he rebut del director i tècnics de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp.

NOTES

- (1) Miquel Pérez Latre, a l'estudi sobre l'organització de l'Arxiu Reial de Barcelona, ofereix una àmplia bibliografia sobre la praxi arxivística de les institucions catalanes, "Sercar, ordenar y fer inventari y índex". Sobre arxius i institucions a Catalunya (segles XVI-XVIII)", *Lligall* (Barcelona) 22 (2004), p. 73-120.
- (2) Els col·laboradors foren Joaquim Icart Leonila i Montserrat García, *Repertori municipal de Tarragona*. Ajuntament de Tarragona.
- (3) *El catàleg de l'Arxiu territorial de Tortosa de 1574*. Tarragona, 1987.
- (4) "Origen i evolució de l'Arxiu de la ciutat de Tortosa (segles XIV-XVII)", *Lligall* (Barcelona), 18 (2001), p. 121-146.
- (5) *Catàleg dels protocols notariais dels antics districtes de Falset i Gandesa*. Barcelona, 2000.

- (6) Índex Vell; índex dels documents de l'arxiu de l'Arquebisbe: 1679. Tarragona, 1997.
- (7) "Libro de inventarios para el gremio o sociedad de socorros mútuos de maestros curtidores y zurradores de Reus", ACBC, fons gremi dels blanquers de Reus, sign. 47. El volum és enquadernat amb cobertes de cartró folrat de pergami, a la portada hi llegim "Inventarios de 1871 en adelante", és tamany foli, té 26 fulls escrits i 69 en blanc. El número original assignat al llibre és el 22.
- (8) La bibliografia sobre Reus és abundant. Per a l'edat moderna, Jordi Andreu Sugranyes té publicats els llibres *Població i vida quotidiana a Reus durant la crisi de l'antic règim (1700-1850)* (Reus, 1986) i *Economia i societat a Reus durant la crisi de l'antic règim* (Reus, 1986). Altres historiadors a esmentar són Josep Morell, Agustí Segarra, Ezequiel Gort, Roser Puig i Jordi Tous.
- (9) Jordi Andreu, "La decadència dels gremis reusencs a la fi de l'antic règim", *Penell* (Reus) 2 (1985), p. 47-60. També Isabel Domingo - Jordi Tous, "Els gremis reusencs a finals de segle XVIII", *Primeres Jornades de joves historiadors catalans*. Barcelona, 1986, p. 205-210.
- (10) *El gremi dels blanquers i assaonadors de Reus*. Reus, 1954. L'autora dedica les pàgines finals (249-254) a exposar sumàriament la documentació existent sobre l'esmentat gremi.
- (11) La seva cronologia és 1658/1915. El fons documental està fragmentat entre el referit arxiu i el Museu municipal.
- (12) Lluïsa Vilaseca Borràs, *El reial col·legi d'argenters de Reus i els seus antecedents*. Reus, 1970, p. 226-229.
- (13) ACBC, fons gremi dels blanquers de Reus, llibre d'inventaris 1633-1793, sign. 43.
- (14) Josep M. Guix Sugranyes, *Història de la Reial Congregació de la Puríssima Sang de N.S. Jesucrist, de Reus (segles XVI-XX)*. Reus, 1990, p. 777-784. Els lligalls s'anomenen "cartones".
- (15) "Inventari dels antics gremis i confraries de Cervera", *Miscel·lània cerverina* (Cervera), 8 (1992), p. 255-265.
- (16) "Los archivos y los documentos de las cofradías", *Cuadernos del Estero. Revista de estudios e investigación* (Cartagena) 4 (1990), p. 99-119.
- (17) *Los archivos de las hermandades religiosas. Manual de organización de fondos*. Sevilla, 1993.

Document 1

"Libro de inventarios para el Gremio o Sociedad de Socorros mutuos de maestros curtidores y zurradores de Reus ", Reus, 1870. Arxiu Comarcal del Baix Camp, fons gremi dels blanquers de Reus.

"Yndice de los libros

1. Contiene el día mes y año de las pasantías de los individuos que han compuesto y actualmente componen esta corporación desde el año 1753. Siguiendo a continuación las viudas, huérfanos y huérfanas de los difuntos maestros curtidores y zurradores de Reus.

- La segunda parte de este libro contiene los representantes de este Gremio o Sociedad que en las reuniones generales han sido elegidos para el gobierno y administración de la misma sociedad desde el año 1753.
2. Contiene un registro de altas y bajas de los individuos de la misma corporación que procedente del libro primero manifiesta los estados, domicilios, ausencias y fallecimientos de los referidos socios y sus familias desde el año 1870.
 3. Contiene los sensales y rentas de este gremio desde 1689.
 4. Es el Mayor de rentas de esta Corporación: Contiene en sí las cuentas del depositario y las del secretario contador con una más lata extensión des del año [no consta].
 5. Del depositario desde el año 1843.
 6. De resumen de cuentas anuales desde el año 1801.
 7. Del secretario contador desde el año 1852.
 8. Contiene las actas generales desde el año 1801.
 9. Contiene las actas de las juntas generales desde el año 1681 hasta 1771.
 10. Contiene las cuentas desde 1654 hasta 1800.
 11. Contiene los exámenes y pacentías desde 1633 a 1699.
 12. .Contiene las cuentas desde 1570 hasta 1654.
 13. Contiene las actas generales desde 1607 hasta 1674.
 14. Contiene los inventarios desde 1633 hasta 1793.
 15. Contiene las cuentas desde 1603 hasta 1755.
 16. Contiene los exámenes desde 1561 hasta 1633.
 17. Contiene las actas generales desde 1551 hasta 1576.
 18. Contiene la fundación de la Hermandad de San Antonio de Padua por el mismo gremio en 13 junio de 1621.
 19. Contiene el registro de los aspirantes desde el año 1852
 20. Contiene las actas de las juntas de gobierno y consultiva desde el año 1870.
 21. Contiene las actas de examen y pasantía.
 22. Contiene los inventarios de esta Sociedad desde 1870.
 23. Contiene las cuentas del altar de San Antonio.
 24. Contiene las copias de los documentos de este Gremio.

Yndice de los legajos

Legajo A

1. 23 recibos pertenecientes al año 1618.
2. 3 idem 1619.
3. 12 idem 1620.
4. 56 idem 1622.
5. 63 idem 1623.
6. 10 idem 1624.
7. 61 idem 1625-1627.
8. 11 idem 1628.
9. 43 idem 1631.
10. 13 idem 1632.
11. 41 idem 1633.
12. 49 idem 1634.
13. 65 idem 1635.
14. 9 idem 1636.
15. 25 idem 1638.
16. 14 idem 1639.
17. 38 idem 1645.
18. 18 idem 1646.
19. 6 idem 1649.
20. 16 idem 1653.
21. 13 idem 1655.

22. 8 idem 1656.
23. 23 idem 1660.

Legajo B

1. 20 recibos pertenecientes al año 1661.
2. 61 idem 1662.
3. 21 idem 1663.
4. 2 idem 1664.
5. 27 idem 1671.
6. 17 idem 1672.
7. 3 idem 1675.
8. 20 idem 1678.
9. 28 idem 1679.
10. 33 idem 1680.
11. 30 idem 1683.
12. 47 idem 1684
13. 7 idem 1685
14. 148 idem 1686.
15. 45 idem 1687.
16. 36 idem 1688.
17. 106 idem 1689.
18. 148 idem 1690.
19. 22 idem 1691.
20. 56 idem 1692.

Legajo C

1. 16 recibos pertenecientes al año 1701.
2. 32 idem 1710.
3. 15 idem 1713.
4. 31 idem 1714.
5. 10 idem 1715.
6. 129 idem 1716.
7. 32 idem 1722.
8. 6 idem 1723.
9. 29 idem 1727.
10. 12 idem 1728.
11. 28 idem 1730.
12. 21 idem 1734.
13. 15 idem 1735.
14. 34 idem 1736.
15. 16 idem 1737.
16. 44 idem 1738.
17. 7 idem 1739.
18. 35 idem 1740.
19. 30 idem 1741.
20. 14 idem 1743.
21. 54 idem 1744.
22. 49 idem 1745.
23. 47 idem 1748.

Legajo D

1. 60 recibos pertenecientes al año 1751.
2. 113 idem 1752.
3. 45 idem 1753.
4. 34 idem 1757.

5. 19 idem 1758.
6. 33 idem 1759.
7. 14 idem 1760.
8. 68 idem 1761.
9. 18 idem 1762.
10. 55 idem 1765.
11. 95 idem 1766.
12. 60 idem 1767.
13. 64 idem 1771.
14. 56 idem 1772.
15. 14 idem 1773.
16. 75 idem 1774.
17. 121 idem 1775.

Legajo E

1. 82 recibos pertenecientes al año 1776.
2. 92 idem 1777.
3. 13 idem 1778.
4. 85 idem 1779.
5. 121 idem 1780.
6. 129 idem 1781.
7. 124 idem 1782.
8. 116 idem 1783.
9. 100 idem 1784.
10. 111 idem 1785.
11. 57 idem 1787.
12. 86 idem 1788.

Legajo F

1. 138 recibos pertenecientes al año 1791.
2. 138 idem 1792.
3. 27 idem 1793.
4. 144 idem 1794.
5. 166 idem 1795.
6. 104 idem 1796.
7. 140 idem 1797.
8. 44 idem 1798.
9. 191 idem 1800.

Legajo G

1. 16 libretas de sensales correspondientes al año 1600.
2. 19 documentos

Aclaración de los documentos

- 1º Acta de la reliquia de San Lupo.
- 2º Una composición al Ylustrísimo Señor Arzobispo referente a funciones religiosas en...[en blanc] 1767.
- 3º Una copia de ordenanzas de la misma corporación.
- 4º Venta de una puja.
- 5º Compra de un patio.
- 6º Acta de la reliquia de San Antonio Abad.
- 7º Unos poderes para procuradores del mismo gremio.
- 8º Venta de una puja.
- 9º idem de otra puja.
- 10º Un expediente al Ylustrísimo Señor Arzobispo referente a ordenanzas de dicho gremio.

- 11º 8 escrituras antiguas de sensales.
- 19º Una copia de las cuentas anuales.

Legajo H

1. 53 libretas correspondientes al año 1700.
2. 7 documentos idem 1700.

Aclaración de los documentos

- 1º Auténtica donación de la reliquia de San Antonio Abad por el reverendo Pedro Ferrer en 10 de diciembre 1733.
 - 2º Ápoca auténtica de la construcción del altar, firmada por el escultor don Francisco Bonifás, en 24 enero de 1787.
 - 3ª Expediente a la reverenda comunidad referente a funciones religiosas en 20 de setiembre de 1743.
 - 4ª Otro expediente a la misma reverenda comunidad con el mismo objeto en 28 octubre de 1745.
 - 5ª Otro expediente al Ylustrísimo Señor Arzobispo con el objeto de llevar bajo palio la reliquia de San Antonio y San Llop en 30 agosto de 1735.
 - 6º Un desposorio, o sea su copia, de doña Francisca Manresa, hija de don Francisco Manresa, celebrado en Pamplona en el día 10 de diciembre de 1799.
 - 7º Un ejemplar referente a ordenanzas con una real orden por el intendente general don Vicente Frigola, en junio de 1799.
 - 8º Un documento que contiene la donación de la reliquia de San Lupo por muy ylustre señor conde de Laseng, en Barcelona a los dies y seis de julio de 1732.
- Nota: El ejemplar arriba espresado referente a don Visente Frigola, en este sitio se dá por inútil.

Legajo I

1. 4 documentos pertenecientes al año 1800.
2. 22 libretas de sensales pertenecientes al año 1800.

Aclaración de los documentos:

- 1º Un pliego que contiene una orden superior del gobierno, con el objeto de apoderarse del patrimonio de este gremio, y a continuación un expediente que presentó esta corporación para su defensa, y por último el resultado que tuvo dicho expediente en 20 agosto de 1801.
- 2º Un ejemplar referente a ordenanzas con una real orden por el intendente general don Visente Frigola, en junio de 1815.

Legajo J

1. 295 recibos pertenecientes al año 1801.
2. 140 idem 1802.
3. 1 idem 1806
4. 27 idem 1807.
5. 48 idem 1808.
6. 35 idem 1809.
7. 42 idem 1810.
8. 55 idem 1811.
9. 6 idem 1812.
10. 31 idem 1813.
11. 35 idem 1814.
12. 5 idem 1815.
13. 27 idem 1816.
14. 40 idem 1817.
15. 3 idem 1818.
16. 2 idem 1819.

17. 56 idem 1821.
18. 47 idem 1822.
19. 24 idem 1823.
20. 1 idem 1824.
21. 46 idem 1825.
22. Un pliego que contiene 23 hojas escritas referente a la conseción de ordenanzas a este gremio (1815).

Legajo L

1. 56 recibos pertenecientes al año 1826.
2. 51 idem 1827.
3. 50 idem 1828.
4. 63 idem 1832.
5. 69 idem 1833.
6. 61 idem 1834.
7. 1 idem 1835.
8. 62 idem 1836.
9. 46 idem 1837.
10. 74 idem 1838.
11. 61 idem 1839.
12. 49 idem 1840.
13. 70 idem 1841.
14. 91 idem 1842.
15. 70 idem 1843.
16. 81 idem 1844.
17. 55 idem 1845.

Legajo M

1. 34 recibos pertenecientes al año 1846.
2. 85 idem 1848.
3. 64 idem 1849.
4. 70 idem 1850.
5. 64 idem 1851.
6. 91 idem 1852.
7. 43 idem 1853.
8. 80 idem 1854.
9. 30 idem 1855.
10. 7 idem 1856.
11. 8 idem 1859.
12. 4 idem 1860.
13. 28 idem 186
14. 8 idem 1869.

-Una escritura pública del arriendo por 6 años de la segunda nao por el precio de 2.356 libras en 1854.

-Una hoja de sello cuarto que contiene la dimisión que hizo el presidente don José Pujol y Martí en 12 agosto de 1859.

-Otra media hoja de sello cuarto que contiene una conciliación contra don Gaspar Bofarull, ex presidente que fue de este gremio reclamándole varios libros y otras prendas de este gremio en 6 abril de 1859.

-Una cuenta de don Antonio Ramiro procurador de este gremio en Barcelona en 30 junio de 1862.

[Continuen els comptes del gremi dels anys 1863-1870].

Legajo N

-Dos mil papeletas de aviso para las reuniones generales.

-Quinientos documentos impresos de oficio.

Legajo Ñ

-Doscientos ejemplares de ordenanzas para el gremio.

Legajo O

-Mil documentos o impresos de cargo y data para las cuentas anuales.

Legajo P

1. Original de ordenanzas para la sociedad o gremio de curtidores aprobadas en 29 de enero de 1870.
2. Otro original de ordenanzas anuladas en 23 de setiembre de 1864. Con una còpia simple de la referida anulación.
3. Original de las actas de las reuniones generales que ha celebrado este gremio desde el 29 de enero de 1859, a saber: 1859, 60,61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70.
4. Una escritura de un sensal, capitalidad 3.790 libras otorgada por don Antonio Sardá a favor de esta sociedad.
5. Otra escritura de otro sensal de capitalidad 3.280 libras por el mismo señor Sardá a favor de dicho gremio.
6. Otra escritura de un sensal de capitalidad 1.106 libras otorgado por don José Artís.
7. Otra escritura de un sensal [de] capitalidad 125 libras otorgado por doña Maria Martorell.
8. Otra escritura de encarregamiento por Juan Casas sensal [de] capitalidad 100 libras.
9. Una copia de sello 9º que certifica una real orden de 1857 anulando las luiciones efectuadas por algunos censatarios de esta sociedad, en virtud de la ley de 1º [de] mayo de 1855.
10. Otra copia de sello 9º que se refiere y amplia la expresada real orden.
11. Otra copia de sello 9º que contiene la conciliación celebrada contra la viuda del censatario don Juan Meix, en 22 de marzo de 1871. Este documento equivale a la primera copia de la escritura del sensal que presta la espresada viuda. “

Article publicat a, *Miscel·lània en homenatge al Dr. Lluís Navarro Miralles. Magister Dilectus*. Tarragona. 2009, p. 89-98.